

Міністерство освіти і науки України
Бердянський державний педагогічний університет
Рівненський державний гуманітарний університет
Маріупольський державний університет
Волинський національний університет імені Лесі Українки
Національний університет водного господарства та природокористування
Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана
Хмельницького

МАТЕРІАЛИ

Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції

«ТРАЄКТОРІЯ РОЗВИТКУ ЖИТТЄВИХ ПЕРСПЕКТИВ ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ СУЧАСНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ»

30 листопада 2021 року

ОСНОВНІ НАПРЯМИ КОНФЕРЕНЦІЇ:

Секція 1. Стратегії формування життєвих перспектив особистості в умовах сучасного освітнього простору.

Секція 2. Освітній потенціал сучасної української школи у формуванні життєвих перспектив особистості.

Секція 3. Формування життєвої перспективи в процесі фахової підготовки здобувачів освіти.

Секція 4. Трансформація життєвих перспектив особистості: онтогенетичний аспект.

ОРГАНІЗАТОР КОНФЕРЕНЦІЇ

Бердянський державний педагогічний університет

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ

Голова оргкомітету – Ігор БОГДАНОВ, ректор Бердянського державного педагогічного університету, доктор педагогічних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України.

Члени оргкомітету:

Людмила КОВАЛЬ – декан факультету психолого-педагогічної освіти та мистецтв Бердянського державного педагогічного університету, докторка педагогічних наук, професорка, заслужена працівниця освіти України.

Лариса ЛІСІНА – докторка педагогічних наук, професорка, завідувачка кафедри педагогіки Бердянського державного педагогічного університету.

Алла КРАМАРЕНКО – докторка педагогічних наук, професорка, завідувачка кафедри початкової освіти Бердянського державного педагогічного університету.

Олена МАРТИНЕНКО – кандидатка педагогічних наук, доцентка, завідувачка кафедри теорії та методики навчання мистецьких дисциплін Бердянського державного педагогічного університету, заслужена діячка культури України.

Олена ГОРЕЦЬКА – кандидатка психологічних наук, доцентка кафедри психології Бердянського державного педагогічного університету.

Тетяна МАЛИХІНА – кандидатка психологічних наук, доцентка кафедри психології Бердянського державного педагогічного університету.

Ірина ЧЕРЕЗОВА – кандидатка психологічних наук, доцентка кафедри психології Бердянського державного педагогічного університету.

Наталія ВАРБАНСЬКА – старша лаборантка кафедри психології Бердянського державного педагогічного університету.

СПВОРГАНІЗАТОРИ КОНФЕРЕНЦІЇ

Рівненський державний гуманітарний університет

Маріупольський державний університет

Волинський національний університет імені Лесі Українки

Національний університет водного господарства та природокористування

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького

За зміст поданих матеріалів і правильність цитування відповідальність несе автор.

У збірнику зібрані матеріали, присвячені теоретичному та емпіричному дослідженню питань навчання, виховання та розвитку особистості в контексті її життєвих перспектив.

Т65 Траєкторія розвитку життєвих перспектив особистості в умовах сучасного освітнього простору : Збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (Бердянський державний педагогічний університет, 30 листопада 2021 року) / За заг. ред. доц. Т. Малихіної. Бердянськ : БДПУ, 2021. 261 с.

УДК [159.9+37.09](082)

© Автори тез, 2021

© Бердянський державний педагогічний університет, 2021

ЗМІСТ

Секція 1

СТРАТЕГІЇ ФОРМУВАННЯ ЖИТТЄВИХ ПЕРСПЕКТИВ ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ СУЧАСНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ

1. **ГРИГОРЧУК Яна, ГОРЕЦЬКА Олена.** ГЕНДЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ УЯВЛЕНЬ ПРО МАЙБУТНЮ МОДЕЛЬ СІМ'Ї В ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ.....13
2. **КАРАПЕТРОВА Олена.** ВПЛИВ РІВНЯ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОГО ІНТЕЛЕКТУ НА ВИБІР СТРАТЕГІЙ РЕАГУВАННЯ У КОНФЛІКТНИХ СИТУАЦІЯХ.....15
3. **КАТКОВА Любов, ЮДКОВСЬКА Вікторія.** СТВОРЕННЯ БЕЗПЕЧНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА В ЗАКЛАДІ: ПСИХОЛОГІЧНИЙ І УПРАВЛІНСЬКИЙ АСПЕКТИ.....18
4. **КАТРИЧ Олена, ПОПОВИЧ Олена.** ГЕНДЕРНІ АСПЕКТИ В ЕФЕКТИВНОСТІ ТРУДОВИХ КОЛЕКТИВІВ.....22
5. **КІРЄЄВА Юлія.** СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ВЧИТЕЛЯ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ В УМОВАХ СУЧАСНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ.....24
6. **КОНЕЛЬСЬКА Ірина, ОРЕШЕЧКО Надія.** САМООЦІНЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАКТИЧНОГО ПСИХОЛОГА ЯК ЧИННИК ПІДВИЩЕННЯ ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ.....26
7. **КУЛІКОВА Тетяна, МАРТИНЕНКО Олена.** ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ ПСИХОЛОГА В РОБОТІ З ДИТЯЧИМ ХОРЕОГРАФІЧНИМ КОЛЕКТИВОМ.....28
8. **ЛІСІНА Лариса.** ЖИТТЄВА ПРОГРАМА ЛЮДИНИ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ.....31
9. **ЛУКАЩУК Світлана.** МЕХАНІЗМИ ФОРМУВАННЯ ІНТЕРНЕТ-ЗАЛЕЖНОСТІ.....36
10. **МАЛИХІН Андрій.** ДО ПИТАННЯ СУТНОСТІ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЯК СКЛАДОВОЇ СУЧАСНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ.....39
11. **МАЛИХІН Володимир.** РОЗВИТОК ЖИТТЄВИХ ПЕРСПЕКТИВ

ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ ОСВІТНІХ ТРАНСФОРМАЦІЙ:
ІНФОРМАЦІЙНО-ЦИФРОВИЙ ВИМІР.....42

12. МАЛИЦЬКА Олена. ТЕХНОЛОГІЇ ХУДОЖНЬОГО СИНТЕЗУ В
МИСТЕЦЬКІЙ ОСВІТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ
ШКОЛИ.....46

13. МАРТИНЕНКО Олена. СОЦІАЛЬНО-МИСТЕЦЬКІ ПРОЄКТИ
ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОГО НАПРЯМУ: БІНАРНИЙ ПІДХІД.....48

14. НАЗАРЕВИЧ Вікторія. МЕХАНІЗМ ФОРМУВАННЯ ТЕНДЕНЦІЙ
ОСТРАКІЗАЦІЇ ІНКЛЮЗИВНОГО ІНДИВІДА.....52

15. РОМАНЮК Володимир. ЖИТТЄВА ПЕРСПЕКТИВА
ОСОБИСТОСТІ: ПСИХОФІЗІОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ.....55

16. САВИЦЬКА Олена, ГОРЕЦЬКА Олена. ОСОБЛИВОСТІ
ПІДГОТОВКИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНИХ ПСИХОЛОГІВ У СУЧАСНИХ
УМОВАХ ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ.....58

17. СМОЛЬСЬКА Людмила. ПРОФЕСІОНАЛИ-«ТРАНСФОРМЕРИ»
ПРОТИ ПСИХОЛОГІЇ БІДНОСТІ ТА ПАСИВНОГО ПЕРФЕКЦІОНІЗМУ.....61

18. СТАВИЦЬКА Олена. ПСИХОЛОГІЧНІ ОСНОВИ
ЖИТТЄСТІЙКОСТІ ПІДЛІТКІВ.....65

19. ФІЛЬ Тетяна. РОЗВИТОК ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ ДІТЕЙ
ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ АРТТЕРАПІЇ.....68

20. ШУМІЛОВА Ірина. МЕТОДОЛОГІЧНІ НАПРЯМИ ФОРМУВАННЯ
ЖИТТЄВИХ ПЕРСПЕКТИВ У КОНТЕКСТІ ЗАГАЛЬНОКУЛЬТУРНОЇ
ПІДГОТОВКИ МЕНЕДЖЕРІВ ОСВІТИ.....71

Секція 2

ОСВІТНІЙ ПОТЕНЦІАЛ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ У ФОРМУВАННІ ЖИТТЄВИХ ПЕРСПЕКТИВ ОСОБИСТОСТІ

1. **БОРИСОВА Олена, ЖИЖЕМА Анастасія, КАЧЕРОВА Ольга.** ЦИФРОВИЙ ЖИВОПИС НА УРОКАХ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА..75
2. **ВАЩЕНКО Тетяна.** ФОРМУВАННЯ ЖИТТЄВОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ УЧНІВ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ.....79
3. **ГОГУНСЬКА Антоніна.** ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТЕЙ ЧИТАННЯ ТА ПИСЬМА У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОГО КЛАСУ.....82
4. **ГОМЕНЮК Дар'я, МАЛИШ Яна, КАЧЕРОВА Ольга.** КОЛІР ТА ЗВУК – ФОРМУВАННЯ КОЛЬОРОВО-ТОНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДНОСТІ У ПРОЦЕСІ РОБОТИ ЗІ ЗДОБУВАЧАМИ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ.....84
5. **ДОЛЖЕНИЦЯ Марія, КРАВЧУК Яна, КОЧУБЕЙ Алла.** ОСВІТНІЙ ПОТЕНЦІАЛ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ У ФОРМУВАННІ ЖИТТЄВИХ ПЕРСПЕКТИВ ОСОБИСТОСТІ.....87
6. **ІВАНОВА Ганна, МАДЖАРОВА Софія, КАЧЕРОВА Ольга.** ЕСТЕТИКО-МИСТЕЦТВОЗНАВЧИЙ ВИД ІНТЕГРАЦІЇ НА ОСНОВІ ЗАСТОСУВАННЯ СПОРІДНЕНИХ ПОНЬЯТЬ І КАТЕГОРІЙ ДЛЯ РІЗНИХ ВИДІВ МИСТЕЦТВ.....89
7. **ІЗДЕБСЬКА Вікторія.** ФОРМУВАННЯ ЖИТТЄВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ УЧНЯ ШЛЯХОМ ПРОДУКТИВНОГО НАВЧАННЯ НА УРОКАХ ІСТОРІЇ.....91
8. **КРАМАРЕНКО Алла.** УПРАВЛІННЯ АКТИВНІСТЮ ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ В ЕКОЛОГІЧНІЙ ПЛОЩИНІ ЗА ДОПОМОГОЮ МЕТОДІВ ФУНКЦІОНАЛЬНОЇ ОЦІНКИ ЇХ ПОВЕДІНКИ.....94
9. **НІКОЛАЄВА Ольга.** ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗДОРОВ'Я УЧАСНИКІВ ВЗАЄМОДІЇ В СИСТЕМІ «ВЧИТЕЛЬ-УЧЕНЬ» ВІДПОВІДНО ДО ВИМОГ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ.....97
10. **ПРИДНЯ Віта.** ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ УЧНІВ НА УРОКАХ ФІЗИКИ...100

- 11. САПРАНКОВА Катерина, ГОЛУБ Олена. ПСИХОЛОГІЧНІ УМОВИ АДАПТАЦІЇ ПЕРШОКЛАСНИКІВ ДО НАВЧАННЯ.....103**
- 12. СТЕПАНЮК Катерина. ОСВІТНІЙ ПОТЕНЦІАЛ ТЕХНОЛОГІЇ ПОРТФОЛІО ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ.....106**
- 13. ЧЕМОНИНА Лада. ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ ПИСЬМА ЛІВОРУКИХ ПЕРШОКЛАСНИКІВ: ПСИХОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ.....108**

Секція 3

ФОРМУВАННЯ ЖИТТЄВОЇ ПЕРСПЕКТИВИ В ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ

1. АРУШАНЯН Амалия, КАТКОВА Тетяна. ВИЗНАЧЕННЯ МОДЕЛІ ДІЛОВОЇ ЛЮДИНИ, ОРІЄНТОВАНОЇ НА УСПІХ.....111
2. БАРБАШОВА Ірина. НАУКОВО-ПСИХОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО СЕНСОРНОГО РОЗВИТКУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ114
3. БОЛЮХ Тетяна, ГЛАВІНСЬКА Олена. ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЕМОЦІЙНОГО ВИГОРАННЯ СТУДЕНТІВ-ПЕРШОКУРСНИКІВ.....118
4. БРАГА Ірина, ВАРІНА Ганна. ОБҐРУНТУВАННЯ ТЕОРЕТИЧНОЇ МОДЕЛІ ЕМОЦІЙНОЇ СТІЙКОСТІ ЯК ІНТЕГРАЛЬНОЇ ВЛАСТИВОСТІ ОСОБИСТОСТІ.....120
5. КАМІНСЬКА Ольга. ДЕТЕРМІНАНТИ ФОРМУВАННЯ ЖИТТЄВОЇ ПЕРСПЕКТИВИ У ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....123
6. КОЛОМІЄЦЬ Валерія, ЮДКОВСЬКА Вікторія. ВПЛИВ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ НА ФОРМУВАННЯ СУЇЦИДАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ.....126
7. КОНОВАЛОВА Валентина, ЮДКОВСЬКА Вікторія. ВПЛИВ СІМЕЙНОГО ВИХОВАННЯ НА ФОРМУВАННЯ СУЇЦИДАЛЬНИХ ТЕНДЕНЦІЙ ПІДЛІТКІВ.....130
8. КОЧУБЕЙ Алла, ЯКУБОВСЬКА Світлана. ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ.....133
9. КРИВЕНКО Дарья, МАЛИХІНА Ольга. ХАРАКТЕРИСТИКА ПСИХОЛОГІЧНОГО ВІКУ СТУДЕНТІВ ЯК СКЛАДОВОЇ ЇХ ЖИТТЄВОЇ ПЕРСПЕКТИВИ.....136
10. МАЛИХІНА Тетяна. ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ УЯВЛЕНЬ ПРО СВОЮ МАЙБУТНЮ ПРОФЕСІЮ У СТУДЕНТІВ-ПСИХОЛОГІВ В КОНТЕКСТІ ЖИТТЄВОЇ ПЕРСПЕКТИВИ.....139

- 11. НАЗАРЕНКО Юрій, АЛЕКСЄЄВА Ганна, ГОРБАТЮК Лариса.** ФОРМУВАННЯ ЖИТТЄВОЇ ПЕРСПЕКТИВИ В ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ І-Т СПЕЦІАЛІСТІВ.....142
- 12. ПОЛУЛЯХОВ Артем, КОЛПАКЧИ Олена.** ПСИХОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ВЕРБАЛЬНОЇ КОМУНІКАЦІЇ СТУДЕНТІВ У СЕСІЙНИЙ ПЕРІОД.....145
- 13. СОЗОНЮК Ольга.** ЕМОЦІЙНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК ОСОБИСТІСНИЙ РЕСУРС РОЗВИТКУ ЖИТТЄВИХ ПЕРСПЕКТИВ ОСОБИСТОСТІ.....147
- 14. ТИМОФЄЄВА Наталія.** ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЖИТТЄВОГО ПРОЄКТУВАННЯ У ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ В УМОВАХ ПЕДАГОГІЧНОГО ФАХОВОГО КОЛЕДЖУ.....152
- 15. ТИЩЕНКО Лілія.** ПСИХОЛОГІЧНА ГОТОВНІСТЬ ПЕДАГОГА ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ВЗАЄМОДІЇ В УМОВАХ ІНКЛЮЗІЇ.....155
- 16. ФЕДОРИК Вікторія.** ТОЛЕРАНТНІСТЬ ДО НЕВИЗНАЧЕНОСТІ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ЖИТТЄВОЇ ПЕРСПЕКТИВИ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ.....157
- 17. ФРОЛОВА Ольга.** РОЗВИТОК «SOFT SKILLS» СТУДЕНТАМИ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ПІДПРИЄМНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ».....160
- 18. ЦИМБАЛЮК Кирило, СЕРДЮК Наталія.** ПОГЛИНАЧІ ЧАСУ СТУДЕНТІВ-ПЕРШОКУРСНИКІВ.....163

Секція 4

ТРАНСФОРМАЦІЯ ЖИТТЄВИХ ПЕРСПЕКТИВ ОСОБИСТОСТІ: ОНТОГЕНЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

1. **БОГУСЛАВСЬКА Ірина.** АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАЦІВНИКІВ ПСИХОЛОГІЧНОЇ СЛУЖБИ З НАДАННЯ ДОПОМОГИ ДІТЯМ І СІМ'ЯМ, ЩО ОПИНИЛИСЬ У СКЛАДНИХ ЖИТТЄВИХ ОБСТАВИНАХ ВНАСЛІДОК ВІЙСЬКОВИХ ДІЙ.....165
2. **ВАРБАНСЬКА Наталія.** МІЖОСОБИСТІСНА АТРАКЦІЯ ЯК ЧИННИК УСПІШНОЇ ВЗАЄМОДІЇ СУБ'ЄКТІВ СПІЛКУВАННЯ.....168
3. **ВЛАСОВА Олена, СЕРДЮК Наталія.** ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВУ СОЦІАЛЬНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ПІДЛІТКОВОГО ВІКУ.....171
4. **ГЛАДКОВА Світлана, ВАРВА Людмила.** ОСОБЛИВОСТІ ПОБУДОВИ МІЖОСОБИСТІСНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ПІДЛІТКІВ У СУЧАСНИХ СОЦІАЛЬНИХ УМОВАХ.....173
5. **ГОРДЄЄВА Наталя, РАДІОНОВА Марина.** ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ТАНЦЮВАЛЬНО-РУХОВОЇ ТЕРАПІЇ В КОНСУЛЬТУВАННІ ПІДЛІТКІВ.....175
6. **ГОРЕЦЬКА Олена.** СПЕЦИФІКА ЖИТТЄВИХ ПЕРСПЕКТИВ ЛЮДЕЙ ПОХИЛОГО ВІКУ: ПСИХОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ.....179
7. **ДОРОШЕНКО Марина, ШЕСТАКОВА Наталія.** УЯВЛЕННЯ ПІДЛІТКІВ ПРО ВЛАСНЕ МАЙБУТНЄ.....182
8. **ДОРОШЕНКО Ольга, СЕРДЮК Наталія.** ПРИЧИНИ АГРЕСИВНОЇ ПОВЕДІНКИ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ.....185
9. **ІВАНОВА Альона, РАДІОНОВА Марина.** ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОГО КОНСУЛЬТУВАННЯ ПЕДАГОГІВ ІЗ СИНДРОМОМ ПРОФЕСІЙНОГО ВИГОРЯННЯ.....187
10. **КИТ Ірина, СТУЛІКА Олена.** ДИСФУНКЦІЙНА СІМ'Я ЯК ЧИННИК ПОРУШЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗДОРОВ'Я ДИТИНИ.....191
11. **КИТЮШКО Світлана, КАМІНСЬКА Ольга.** ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АУТОАГРЕСИВНОЇ ПОВЕДІНКИ МОЛОДІ.....193

- 12. КОБЗАР Заряна, ГЛАВІНСЬКА Олена. ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ЕМПАТІЇ У МАЙБУТНІХ ПРАКТИЧНИХ ПСИХОЛОГІВ.....197**
- 13. КОЛПАКЧИ Олена. ЦІННОСТІ КОНСУЛЬТАТИВНОЇ РОБОТИ ПСИХОЛОГА-ПРАКТИКА.....199**
- 14. КОРОЛЬОВА Анастасія, ГОРЕЦЬКА Олена. ОСОБЛИВОСТІ ЖИТТЄВИХ ПЕРСПЕКТИВ ЩАСЛИВОЇ/НЕЩАСЛИВОЇ ОСОБИСТОСТІ.....201**
- 15. КОРОТКОВА Єлизавета, МАЛИХІНА Тетяна. АГРЕСИВНІ ПРОЯВИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ СТРОКОВОЇ СЛУЖБИ В АСПЕКТІ ЖИТТЄВОЇ ПЕРСПЕКТИВИ.....204**
- 16. КОРЧАКОВА Наталія. АТИТЮДИ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ ЩОДО ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ ТА ЇХ ЗВ'ЯЗОК З ОСОБЛИВОСТЯМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ САМОСВІДОМОСТІ.....207**
- 17. КОСТЮК Анастасія, МАЛИХІНА Тетяна. ПРОБЛЕМА ВИВЧЕННЯ ЕМОЦІЙНОГО ВИГОРАННЯ У МЕНЕДЖЕРІВ ТРАНСПОРТНОЇ КОМПАНІЇ.....211**
- 18. КУЗНЕЦОВ Микита, РАДІОНОВА Марина. ОСОБЛИВОСТІ ЕМОЦІЙНОЇ НЕЗРІЛОСТІ У ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ.....214**
- 19. КУЛАКОВ Руслан. ЧИННИКИ ПСИХОЛОГІЧНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ ОСОБИСТОСТІ.....218**
- 20. КУЛАКОВА Лариса. ЖИТТЄВІ ОРІЄНТИРИ ТА ПРОБЛЕМИ СУЧАСНИХ ПІДЛІТКІВ.....221**
- 21. ЛЯШЕНКО Діана, КОЛПАКЧИ Олена. ВПЛИВ ГЕНДЕРНИХ СТЕРЕОТИПІВ НА САМОІДЕНТИФІКАЦІЮ ОСОБИСТОСТІ.....224**
- 22. МАЛИХІНА Ольга. ГЕНЕЗА РОЗВИТКУ САМОПОВАГИ: ДЕТЕРМІНАНТИ ПОБУДОВИ ЖИТТЄВОГО ШЛЯХУ ОСОБИСТОСТІ.....226**
- 23. ПАРАПАНОВА Валерія, КОЛПАКЧИ Олена. ОСОБЛИВОСТІ ДІАГНОСТИКИ МІЖОСОБИСТІСНИХ СТОСУНКІВ В ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ.....230**

- 24. РАДІОНОВА Марина.** РОЛЬ ОСОБИСТІСНОЇ САМОРЕГУЛЯЦІЇ У ФАХОВІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ПРАКТИЧНИХ ПСИХОЛОГІВ.....233
- 25. СЕЛЕЗНЬОВА Ірина, ГОРЕЦЬКА Олена.** ОСОБЛИВОСТІ УЯВЛЕННЯ ПРО МАЙБУТНЄ ЛЮДЕЙ ПОХИЛОГО ВІКУ, ЯКІ МАЮТЬ ДЕПРЕСИВНІ ПРОЯВИ.....238
- 26. СЕРДЮК Наталія.** ПОШУК ЖИТТЄВИХ ПЕРСПЕКТИВ МОЛОДДЮ МЕТОДАМИ АРТ-ТЕРАПІЇ.....240
- 27. СКЛЯР Олександр.** ПРОФЕСІЙНЕ СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ СЛІДЧОГО ОРГАНІВ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ.....242
- 28. СТУЛІКА Олена.** ГРОМАДСЬКО-ПОЛІТИЧНИЙ АКТИВІЗМ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ МАСОВИХ НАСТРОЇВ.....246
- 29. ХОМЕНКО Анастасія, КОЛПАКЧИ Олена.** ОСОБЛИВОСТІ ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ ДИТИНИ ПІДЛІТКОВОГО ВІКУ.....249
- 30. ХУДОЛЄЄВ Олександр, РАДІОНОВА Марина.** ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АБ'ЮЗИВНИХ ВІДНОСИН.....251
- 31. ЧЕРЕЗОВА Ірина.** САМОПРОГНОЗУВАННЯ В КОНТЕКСТІ ЖИТТЄВИХ ПЕРСПЕКТИВ ОСОБИСТОСТІ.....254
- 32. ЧУМАК Віктор.** ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ В ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ.....258

КОРЧАКОВА Наталія,
докторка психологічних наук,
професорка кафедри вікової та
педагогічної психології
Рівненського державного
гуманітарного університету

АТИТЮДИ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ ЩОДО ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ ТА ЇХ ЗВ'ЯЗОК З ОСОБЛИВОСТЯМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ САМОСВІДОМОСТІ

Нестабільність економічної ситуації в Україні в поєднанні з процесами глобалізації та трансформації всієї світової економіки зумовили постійне зростання зацікавленості молоді у трудовій міграції. Серед цілої низки питань, пов'язаних з бажанням молодих людей залишити рідну країну в пошуках кращої долі та заробітку, одним із важливих, на нашу думку, є питання потенційної обумовленості міграційних процесів дифузністю національної самосвідомості молоді.

а превеликий жаль, в умовах інтенсивних процесів реформування освіти, за межами уваги педагогічної спільноти, досить часто, залишаються питання головної цільової спрямованості виховного процесу – формування громадянина, людини, що любить свій народ, поважає свою країну, дбає про її розквіт та розвиток. Мова йде про розвиток національної самосвідомості особистості, без якої неможливе формування соціальної спільноти народу, об'єднання у єдине ціле представників різних національностей і релігій, політичних поглядів і культурних уподобань.

Питання розвитку національної самосвідомості у вітчизняній психологічній науці піднімається у роботах А. В. Гафіатуліної (2017) [1], Д. В. Піонтковської (2017) [2], Л. О. Скальської (2011) [4]; Л. М. Співак (2020) [5]. Вчені доходять думки, що національна самосвідомість є інтегрованим динамічним утворенням індивідуальної свідомості, яке формується у процесі рефлексивного самосприйняття та віднесення суб'єктом себе до певної нації.

При обговоренні структури національної самосвідомості увага дослідників зосереджується не лише на виокремленні взаємопов'язаних елементів (пізнавального, емоційно-ціннісного та регулятивного) а й двохвекторності їх спрямування. Як зазначає А. В. Гафіатуліна, виокремлення зовнішнього та внутрішнього векторів національної самосвідомості забезпечують вивчення як системи національних Я-образів, так і сприйняття та розуміння особистістю образу своєї нації [1, с.6]. Детальний аналіз основних критеріїв, показників та рівнів сформованості національної ідентичності студентської молоді ми знаходимо у метааналітичному огляді В. Мартинюк (2020) [3].

У своєму спостереженні ми спробували простежити зв'язок між установочними конструктами національної самосвідомості та ставленням

молоді до трудової міграції та еміграції. Дослідження проводилося у одному із західних регіонів країни, де міграційні процеси є яскраво вираженими. У дослідженні брали участь здобувачі вищої освіти у період завершення навчання у вищій школі та планування подальших життєвих програм. У дослідженні були використані методики : «Шкала експрес-оцінки етнічної ідентичності» (авт. Н. М. Лебедева); «Шкала оцінки почуттів, пов'язаних із етнічною приналежністю» (авт. Н. М. Лебедева); «Методика оцінки позитивності і невизначеності етнічної ідентичності» (авт. А. Н. Татарко, Н. М. Лебедева); «Шкальний опитувальник для вивчення етнічної ідентичності» (авт. О. Л. Романова), авторська анкета «Ставлення молоді до трудової міграції»

Як показало опитування, більшість студентів визнають наявність бажання по завершенню навчання у вищій школі працевлаштуватися за кордоном. Середній бал – 8 із 10 можливих балів Найбільш привабливими країнами для трудової міграції, на думку молоді, є Польща та Німеччина. Третє і четверте місце посідають Чехія й Фінляндія. Виокремлюючи психологічні переваги роботи за кордоном, опитувані вказали на можливість вивчення іноземної мови, пізнання культури і звичаїв інших народів, розширення соціальних контактів. Все ж, основною причиною трудової міграції, на їхню думку, є економічна складова, перш за все – неможливість працевлаштуватися за професією та низький рівень трудових доходів. Варто відзначити, що студенти усвідомлюють загрози, які несуть міграційні процеси як для особистості, так і країни в цілому. Серед негативних наслідків трудової міграції ними виокремлюються наступні: загострення еміграційних прагнень (багато українців, працюючи за кордоном на постійній основі, покидають рідні домівки назавжди), виникнення дефіциту робочої сили в Україні, падіння економіки, негативне трансформування виховної функції сім'ї (відсутність належної батьківської опіки для дітей та перевантаження програмами опіки прабатьків).

Отже, опитування вказує на бажання випускників вишів західних областей України працевлаштуватися за кордоном, незважаючи на певні побоювання щодо перебігу адаптаційних процесів, можливість соціокультурних конфліктів та негативні соціальні наслідки. Чи можна розглядати означену тенденцію як вияв незрілості у розвитку їх національної самосвідомості? Проведене дослідження спростовує цю версію.

За результатами експрес-оцінювання етнічної ідентичності (методика Н. М. Лебедевої) наші респонденти показали високий рівень сформованості цієї якості. Відповідаючи на питання: «Наскільки ви відчуваєте себе представником свого народу?» більшість із них обрали дві найвищі позиції. Середній бал по вибірці - 4 (із 5 можливих), що якісно інтерпретується як «відчуваю себе представником свого народу майже завжди». Ці ж тенденції простежуються і у відповідях на запитання методики «Оцінка позитивності і невизначеності етнічної ідентичності» (авт. А.Н. Татарко, Н. М. Лебедева, 2004). Зокрема, аналіз емоційного забарвлення етнічної ідентичності показав, що наші респонденти декларують у своїх відповідях чітку приналежність до свого

народу (середній показник 4,9 із 5 можливих). Вони визнають, що їм приємно відчувати себе українцем, представником свого народу, навіть перебуваючи у просторі іноземної культури. Вони проти повного стирання національної самобутності. Натомість, за шкалою ступеня визначеності ідентичності, ідеї розмитого самосприйняття як представника певної нації ними переважно ігноруються. Зокрема, твердження про неприємне самопочуття у зв'язку із необхідністю говорити про культуру і звичаї свого народу чи згадувати про свою національність, викликають заперечення (показники середніх балів 1,5-1,4 із 5 можливих) (див. табл. 1).

Таблиця 1.

Показники сформованості національної самосвідомості
(за методикою А.Н. Татарко, Н.М. Лебедевої)

Показники міри позитивності етнічної ідентичності		Показники ступеня сприйняття себе представником свого народу	
якісні характеристики	середнє значення	якісні характеристики	середнє значення
За кордоном мені приємно відчувати себе представником саме свого народу	4,0	Коли інші розповідають про культуру і звичаї свого народу я відчуваю дискомфорт оскільки не можу точно визначити до якого народу я належу	1,4
Не хотілося б, щоб усі нації поступово злилися, кожний точно повинен знати свої корені	3,6	Якби зараз була можливість обирати національність, я б вибрав ту ж саму	4,6
Незважаючи на те, що навколо живуть різні народи я завжди ясно усвідомлюю свої національні корені	4,9	Я не впевнений, що є представником того народу, до якого відносять мене оточуючі	1,5
Мені неприємно зайвий раз згадувати свою національність	1,5	Я не люблю, коли зайвий раз мене запитують про мою національність, у цих випадках я роблю спробу змінювати тему розмови	1

Майбутні випускники ЗВО відкидають думку про наявність прагнень ігнорувати свою національну приналежність. Так, при оцінці твердження «Не люблю, коли зайвий раз мене запитують про мою національність» респонденти однозначно обирають заперечну відповідь «абсолютно не згодний». Адекватність світоглядних установок молоді у сфері національного самоусвідомлення підтверджують і задекларовані ними позиції у процесі опитування за методикою О. Л. Романової («Шкальний опитувальник для вивчення етнічної ідентичності»). Вони підтверджують свій інтерес до культури і історії українського народу (середній бал 1,3 із 2 можливих), переживання почуття особистої гордості при зустрічі з його досягненнями

(середній бал 1,5) та відчуття крайньої стурбованості і глибокого невдоволення при виявах неповаги чи приниження його гідності (середній бал 1,6). Та найбільш доказовою є відповідь молодих людей на питання, щодо потенційного вибору національності: «Якби я мав можливість обирати національність, то віддав би перевагу тій, яку маю». Ця ідея отримала найвищий рівень визнань усіма учасниками опитування (2 бали у 100% респондентів).

Отже, у процесі опитування не було простежено байдужого ставлення молодих людей до своєї етнічної приналежності, її невизначеність чи ігнорування. Не прорахунки у формуванні національної свідомості молоді стають причиною інтенсифікації процесів трудової міграції у західних областях України. Підтвердженням цьому є і думка респондентів щодо доцільності скорочення міграційних переміщень на державному рівні. Переважна більшість опитаних (93%), відповідаючи на питання «Яку б стратегію вони рекомендували уряду, щодо трудової міграції: стимулювання чи згортання?» обрали ідею її згортання. Можна робити висновок, що урядові програми, які б забезпечили поступове згортання міграційного відтоку молоді є на часі. Трудова міграція, як вимушені кроки до працевлаштування, не повинна стати пріоритетним шляхом особистісної самореалізації української молоді. Все ж, наявність означених міграційних тенденцій вимагають внесення змін у програми формування національної самосвідомості школярів і студентства. У вихованні молоді, яка може стати потенційними мігрантами, особливу увагу слід зосереджувати на формуванні її зрілого ставлення до явища еміграції.

Список використаних джерел

1. Гафіатуліна А. В. Психологічні особливості формування національної самосвідомості студентської молоді України : автореф. дис. ...канд. психол. наук: 19.00.07. Київ, 2018. 20 с.
2. Мартинюк В. Критерії, показники та рівні сформованості національної ідентичних якостей студентської молоді. *Зб. наук. праць Уманського державного педагогічного університету*. Умань, 2020. Вип. 4. С.105-112.
3. Піонтковська Д. В. Психологічні особливості розвитку національної ідентичності студентської молоді : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07. Кам'янець-Подільський, 2017. 195 с.
4. Скальська Л. О. Розвиток національної самосвідомості як завдання української національної освіти. *Проблеми сучасної психології. Зб. наук. праць КПНУ ім. Івана Огієнка, Ін-ту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України*. Київ, 2011. № 14.
5. Spivak L. M. Зв'язок національної афіліації з національною ідентичністю української студентської молоді. *Problems of Modern Psychology*, 2020. №1. С.176-180.